

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Nauczyciel przedszkola w świetle potrzeb małego dziecka i kompetencji zawodowych - raport z badań

Author: Anna Watoła

Citation style: Watoła Anna. (2009). Nauczyciel przedszkola w świetle potrzeb małego dziecka i kompetencji zawodowych - raport z badań. W: J. Uchyła-Zroski (red.), "Wartości w muzyce : wartości kształcące i kształtowane u studentów w toku edukacji szkoły wyższej. T. 2" (s. 212-219). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Anna Watoła

Uniwersytet Śląski
Katowice

Nauczyciel przedszkola w świetle potrzeb małego dziecka i kompetencji zawodowych – raport z badań

Wstęp

Aktywność muzyczna dzieci to obiekt zainteresowań wielu psychologów i pedagogów, historyków sztuki, estetyków i muzyków, gdyż działalność muzyczna jest jedną z najczęściej podejmowanych form aktywności dzieci w wieku przedszkolnym. Dzieci są kreatywne z natury. Tę wspaniałą zdolność warto pielęgnować i rozwijać. Dlatego nadrzędnym celem muzyki powinno stać się rozwijanie wrażliwości estetycznej oraz kreatywności dzieci poprzez umożliwienie działań twórczych w zakresie aktywności muzycznej, plastycznej, ruchowej i werbalnej, przy równoczesnym uwzględnianiu naturalnej dla wieku dziecięcego potrzeby zabawy. **Obcując ze sztuką, dzieci mają szansę stawać się coraz bardziej wrażliwymi i wartościowymi ludźmi.** Warto zatem wyposażać dzieci w umiejętność odbierania, rozumienia oraz swobodnego tworzenia sztuki, a co za tym idzie — rozumienia i poznawania samego siebie i innych ludzi. Aktywność muzyczna to jedna z ulubionych form działania prawie każdego dziecka. Rzadko kiedy zdarza się, aby dziecko w wieku przedszkolnym do działań muzycznych trzeba było namawiać. Zarówno słuchanie muzyki, jak i podejmowanie prób jej tworzenia, czy też inne niekonwencjonalne formy przekazu muzycznego cieszą się wśród dzieci niesłabnącą popularnością i uznaniem. Podejmowane są zarówno w sposób spontaniczny, jak i w sytuacjach planowanych przez nauczyciela w przedszkolu. Zajęcia muzyczne mają tę wyjątkową zaletę, że prawie zawsze w sposób spójny i inspirujący wkomponowują się w każdą realizowaną w przedszkolu tematykę.

Problematyka badawcza

Badaniami zostały objęte placówki wychowania przedszkolnego i klasy początkowe szkół podstawowych, głównie dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Po wejściu w życie kolejnego etapu reformy systemu oświaty wielu badaczy zainteresowania naukowe kieruje w stronę problematyki związanej z realizacją obowiązku rocznego przygotowania sześciolatków do podjęcia nauki szkolnej¹ oraz szeroko rozumianych szans edukacyjnych dzieci przedszkolnych. Główny problem badawczy sformułowałam następująco: W jaki sposób placówki wychowania przedszkolnego stwarzają szanse edukacyjne dla dzieci w wieku przedszkolnym? Postawiłam szereg hipotez roboczych oraz opracowałam kilka różnych narzędzi badawczych. Zasadniczymi narzędziami badań sondażowych były kwestionariusze ankiet, które obejmowały wiele kategorii pytań². Opracowane kwestionariusze ankiet skierowałam do dyrektorów przedszkoli oraz szkół podstawowych, do nauczycieli wychowania przedszkolnego oraz do nauczycieli klas I szkół podstawowych. Część badań jest realizowana wśród studentów i absolwentów studiów pedagogicznych. Wykorzystałam również arkusze diagnostyczne dla respondentów, którymi głównie byli rodzice dzieci uczęszczających do badanych placówek wychowania przedszkolnego, oraz karty informacyjne związane z określaniem poziomu rozwoju dzieci, a także dzienniki zajęć wychowawczo-dydaktycznych. Posłużyłam się również Testem do Badania Dojrzałości Szkolnej Barbary Wilgockiej-Okoń³ oraz testami własnej konstrukcji badającymi poziom gotowości szkolnej. Wykorzystałam także najnowsze, wystandaryzowane narzędzie do badania gotowości szkolnej — Skalę Gotowości Szkolnej⁴. Jeden z problemów szczegółowych dotyczy sposobu realizacji nowych przepisów prawnych związanych z wczesnym wspomaganiem rozwoju dzieci oraz przepisów związanych z wyrównywaniem szans edukacyjnych dzieci. Mając na uwadze te przepisy, przygotowałam również kwestionariusze ankiet, które otrzymali specjaliści, głównie psycholodzy, logopedzi i pedagodzy, realizujący zajęcia wspomagające i korekcyjne w badanych placówkach⁵. Część badań dotyczyła realizacji zajęć dodatkowych (poza budżeto-

¹ Ustawa o systemie oświaty — zmiany z dnia 27.06.2003. Rozdział 2. Art. 14. pkt 1.

² M. Łobocki: *Metody i techniki badań pedagogicznych*. Kraków 2000.

³ B. Wilgocka-Okoń: *O badaniu dojrzałości szkolnej*. Warszawa 1971; Eadem: *Gotowość szkolna dzieci sześciolletnich*. Warszawa 2003.

⁴ E. Koźniewska: *Koordinatorka merytoryczna Projektu w Centrum Metodycznym Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej. Badanie gotowości szkolnej sześciolatków*. Warszawa 2006.

⁵ *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 18 stycznia 2005 roku w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych*. Dz.U. 2005, Nr 19, poz. 167; *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 19 lutego 2002 roku w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne*

wych) przez dzieci w przedszkolu. Chodzi głównie o zajęcia związane z nauką języków obcych, rytmikę, logorytmikę, zajęcia teatralne, plastyczne, zajęcia informatyczne, gimnastykę korekcyjną, naukę pływania. Realizację w tym zakresie badań podzieliłam na kilka etapów, systematycznie zwiększając liczbę i typ badanych przedszkoli. Główny zakres badań zasadniczych prowadzony jest w polskich placówkach oświatowych. Realizacja części badań zapoczątkowana została w placówkach edukacyjnych w Stanach Zjednoczonych — Kove Learning Academy w stanie Illinois oraz w Norwegii w placówkach w Nesna (Nesna Univ./College) i w eksperymentalnej Aaretta School w Lillehammer. Część badań zaplanowana jest do realizacji we współpracy z pracownikami naukowymi uniwersytetów ze Słowacji (Pedagogická Fakulta Univerzity Konstantina Filozofa, Nitra) i Republiki Czeskiej (Ostravska Univerzita, Pedagogická Fakulta, Ostrava).

Na potrzeby niniejszego artykułu zostaną przedstawione wybrane wyniki realizowanych badań dotyczące aktywności muzycznej wśród studentów studiów pedagogicznych, nauczycieli wychowania przedszkolnego oraz dzieci przedszkolnych.

Analiza wybranych wyników badań

Od kilku lat prowadzę badania w przedszkolach, które podlegają różnym organom prowadzącym. Są to przedszkola miejskie, przedszkola niepubliczne, oddziały przedszkolne mieszczące się w szkołach podstawowych oraz przedszkola prowadzone przez stowarzyszenia lub zgromadzenia zakonne. Część badań przeprowadziłam wśród studentów wydziałów pedagogicznych wyższych uczelni w Polsce i innych krajach (Norwegia, Stany Zjednoczone, Słowacja, Czechy).

Podejmując próbę określenia roli nauczyciela wychowania przedszkolnego, mającego wpływ na rozbudzanie i rozwój dzieci w zakresie edukacji muzycznej, zebrano dane dotyczące umiejętności gry na instrumencie wśród przyszłych i obecnie pracujących nauczycieli. W tabeli 1 przedstawiono informacje związane z realizacją badań prowadzonych w polskich placówkach przedszkolnych.

Z danych zawartych w metryczkach osobowych wynika, iż wszystkie nauczycielki posiadają wymagane obecnym prawem oświatowym kwalifikacje zawodowe (67,3% — wyższe magisterskie, 28,4% — licencyjne oraz 4,3% legitymuje się ukończeniem studium nauczycielskiego). Stopień awansu zawodowego badanych nauczycielek jest również zróżnicowany (stażyści — 17,8%,

Tabela 1

Organizacja badanych placówek wychowania przedszkolnego

Placówka	Liczba					
	badanych przedszkoli	grup dzieci w przedszkolu	dzieci	nauczycieli	nauczycieli grających na instrumencie	nauczycieli niegrających na instrumencie
Przedszkola miejskie	12	52	1 097	112	13	99
Przedszkola niepubliczne	16	42	504	67	9	58
Oddziały przed- szkolne w szkołach podstawowych	8	8	184	12	1	11
Przedszkola prowadzone przez stowarzyszenia lub zgromadzenia zakonne	6	21	231	21	5	16
R a z e m	42	123	2 016	212	28	184

nauczycieli kontraktowych było — 32,5%, nauczycieli mianowanych — 38,6%, 11,1% stanowili nauczyciele dyplomowani).

Kolejną część badań zrealizowałam wśród studentów zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej i wychowania przedszkolnego, studiujących w systemie stacjonarnym i niestacjonarnym. Pierwszą grupę osób badanych stanowiły studentki studiów niestacjonarnych (studia magisterskie). Były to osoby aktualnie zatrudnione w przedszkolach na stanowiskach nauczycieli wychowania przedszkolnego. Druga grupa badanych to studenci studiów stacjonarnych (licencjackich i magisterskich). Ta grupa badanych osób jeszcze nie podjęła pracy zawodowej.

Tabela 2 przedstawia wyniki badań zebrane wśród studentów niestacjonarnych dwuletnich studiów magisterskich.

Wśród studentów studiów stacjonarnych — zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej i wychowania muzycznego tylko 20,43% deklarowało umiejętność gry na instrumentach. Studenci wykazywali różnicowany poziom opanowania gry na instrumencie. Zdecydowana większość twierdziła, że ich umiejętności są na poziomie podstawowym. Do instrumentów, na których obecna i przyszła kadra nauczycieli wychowania potrafi grać, należą: pianino (keyboard), gitara, flet, skrzypce, akordeon, trąbka i saksofon.

Przedstawione w tabelach rezultaty badań wskazują jednoznacznie, iż zarówno wśród aktualnie zatrudnionych w przedszkolach nauczycieli, jak i wśród studentów (przyszłych nauczycieli) jest bardzo mała liczba osób, które mają umiejętność gry na instrumencie. Aktywni zawodowo nauczyciele wyrażają

Tabela 2

Studenci studiów magisterskich niestacjonarnych

Nauczyciel	Liczba badanych studentów	Liczba studentów		
		grających na jednym instrumencie	grających na więcej niż jednym instrumencie	niegrających na żadnym instrumencie
Niepracujący	32	6	2	24
Stażysta	46	4	0	42
Kontraktowy	69	9	3	57
Mianowany	23	8	1	14
Dyplomowany	16	3	2	11
R a z e m	186	30	8	148

chęć nabycia umiejętności gry na instrumentach muzycznych, jednak większość z nich twierdzi, iż ze względu na wiek oraz brak predyspozycji nie widzi szansy powodzenia w tym zakresie. Jedni nauczyciele — jak wynika z przeprowadzonych ankiet — żałują, iż nie wykorzystali swych możliwości w trakcie nauki szkolnej i w trakcie studiowania, inni z racji braku instrumentu umiejętność tę utracili. Obecnie placówki przedszkolne dysponują instrumentami muzycznymi. Dyrektorzy placówek wyrażają gotowość zakupu sprzętu muzycznego oraz są bardzo zainteresowani zatrudnieniem nauczycieli posiadających umiejętność gry na pianinie, skrzypcach, akordeonie czy gitarze. Wśród rodziców dzieci uczęszczających do przedszkoli istnieje duże zainteresowanie zajęciami muzycznymi. W ponad połowie badanych przedszkoli organizowane są dodatkowe zajęcia muzyczne dla dzieci prowadzone przez specjalistów z zewnątrz (firmy edukacyjno-muzyczne). Duża część rodziców dzieci w wieku przedszkolnym ma świadomość, że edukacja muzyczna dziecka wpływa na jego rozwój osobowości. Rodzice twierdzą, że zajęcia muzyczne są dla dziecka pośrednikiem przekazywania wiedzy. Muzyka oddziałuje na wyobraźnię dziecka, pobudza jego uwagę i spostrzegawczość, wywołuje przeżycia emocjonalne. Wielu rodziców często wspomina, że ich dziecko, będąc w domu, bardzo chętnie śpiewa, tańczy, twórczo reaguje na muzykę, wykorzystuje różne przedmioty, imitując grę na instrumentach, zna prawie każdą piosenkę i melodię emitowaną w mediach (z reklam, seriali). Dlatego rodzice chętnie ponoszą dodatkowe koszty po to, by dziecko systematycznie uczestniczyło w zajęciach muzycznych prowadzonych przez profesjonalną kadrę pedagogiczną. Niektóre dzieci uczęszczają na dodatkowe zajęcia muzyczne organizowane w szkołach muzycznych czy domach kultury. Umiejętność gry na instrumentach muzycznych wśród studentów — przyszłych nauczycieli, również nie napawa optymizmem. Wśród tej grupy badanych tylko 12,1% posiada umiejętność gry na jednym instrumencie muzycznym a 4,1% z nich opanowała umiejętność gry na więcej niż jednym instrumencie.

Dokonano także analizy materiału badawczego dotyczącego metod i form realizowania zajęć w zakresie edukacji muzycznej dzieci w przedszkolu. Nauczycielom zadano pytanie: w jaki sposób realizowane są zajęcia muzyczne w przedszkolu?

Odpowiedzi padło wiele, do najczęściej występujących należą:

- systematyczne zajęcia rytmiczne i logorytmiczne prowadzone przez specjalistów,
- słuchanie różnego rodzaju muzyki z płyt CD,
- systematyczne słuchanie i nauka piosenek śpiewanych przez nauczycielkę (średnio jedna piosenka w tygodniu),
- nauka gry na prostych instrumentach perkusyjnych,
- gra na instrumentach wykonanych przez dzieci,
- zajęcia dodatkowe w kółkach muzyczno-tanecznych,
- udział w spektaklach, przedstawieniach i koncertach muzycznych na terenie przedszkola,
- udział w spektaklach, przedstawieniach i koncertach muzycznych w filharmonii, teatrze lub w innych instytucjach,
- słuchanie i oglądanie muzycznych audycji radiowych i telewizyjnych,
- organizowanie konkursów, przeglądów, występów muzycznych dla dzieci (przez dzieci),
- codzienne wspólne muzykowanie przy akompaniamencie pianina, fletu, gitary, akordeonu (nauczycielki, które potrafią grać na wybranych instrumentach).

Wśród badanych nauczycielek 60% z nich wskazała, iż wykorzystuje edukacyjne, muzyczne programy komputerowe. Najpopularniejszy program to *Klik uczy śpiewać*⁶. Program ten szczególnie wykorzystywany jest w ramach indywidualnych zajęć muzycznych dla dzieci szczególnie uzdolnionych muzycznie. Za najważniejsze cele dydaktyczne programu nauczycielki uznały:

- budzenie i podtrzymywanie motywacji u dzieci,
- stała chęć i gotowość dzieci do realizacji zabaw i zajęć przy komputerze,
- poznawanie piosenek dostosowanych do zainteresowań i możliwości głosowych dzieci w wieku przedszkolnym,
- rozbudzanie emocjonalnego stosunku do muzyki,
- wprowadzanie podstawowych pojęć z zakresu terminologii muzycznej,
- poznanie instrumentów muzycznych i ich możliwości brzmieniowych,
- poznanie polskich tańców narodowych,
- zapoznanie z wybranymi utworami literatury muzycznej,
- wdrażanie do świadomego słuchania muzyki i poprawnego muzycznie wykonawstwa,

⁶ *Klik uczy śpiewać. Multimedialne zabawy muzyczne dla dzieci w wieku 6–10 lat.* [Typ: Program komputerowy]. Warszawa 2002.

- kształcenie sprawności słuchowo-głosowych dziecka,
- kształcenie wrażliwości i poczucia estetyki,
- budzenie szacunku dla polskiej muzyki i kultury.

Wśród przedszkoli biorących udział w badaniach są placówki, które posiadają kolorowe centra nauczania przedszkolnego KidSmart. Centrum komputerowe KidSmart wykorzystywane jest od kilku lat głównie wśród dzieci 6-letnich. Nauczyciele stosują edukacyjne programy komputerowe do wspomagania wybranych etapów zajęć wychowawczo-dydaktycznych z zakresu: umiejętności czytania i pisania, umiejętności i wiedzy matematycznej, rozwijania sprawności manualnej, projektowania, rysowania, malowania, kolorowania, nauki języków obcych, ogólnej wiedzy o otaczającej rzeczywistości kulturowej, przyrodniczej, technicznej oraz muzycznej.

Dla wielu dzieci, które pochodzą z rodzin o niskich dochodach, możliwość udziału w zajęciach z wykorzystaniem zestawu KidSmart daje większe szanse rozwoju oraz umożliwia odniesienie sukcesu szkolnego.

Zakończenie

Edukacja muzyczna dziecka w przedszkolu ma ogromny wpływ na jego rozwój w sferze fizycznej, psychicznej, intelektualnej i emocjonalnej. **Kontakt dziecka z muzyką w sposób istotny rozwija jego predyspozycje psychofizyczne, a zwłaszcza percepcję słuchową, wzrokową, koordynację, umiejętność skupiania uwagi i jej podtrzymywania, doskonali łączność między mózgiem a ciałem, uwrażliwia i wzbogaca sferę emocjonalną**⁷. Odpowiednio prowadzone zajęcia muzyczne wspomagają działania wychowawczo-dydaktyczne nauczyciela przedszkola w realizacji zadań w zakresie profilaktyki, w działaniach stymulujących oraz w działalności terapeutycznej. Zajęcia muzyczne w przedszkolu mają ogromny związek ze wszystkimi obszarami edukacji dziecka w wieku przedszkolnym. Piosenki i zabawy muzyczne bardzo często stanowią bazę oraz fazę wyjściową do zdobywania wiedzy i opanowania umiejętności z różnych dziedzin wiedzy o świecie. Muzyka okazała się dobrym transferem wiedzy i umiejętności matematycznych dziecka 3—4-letniego⁸. Muzyka może być gruntem, czynnikiem, poprzez który niwelowane będą braki rozwojowe dziecka.

⁷ M. Kisiel: *Pedagogiczno-dydaktyczne aspekty wykorzystania muzyki w stymulacji rozwoju dziecka*. Dąbrowa Górnicza 2007, s. 30.

⁸ J. Uchyla-Zroski: *Treści matematyczne w zabawach muzyczno-ruchowych dziecka przedszkolnego*. W: *Edukacja w społeczeństwie wiedzy*. Red. S. Juszczyk, M. Musioł, A. Watoła. Katowice 2007, s. 72—80.

Muzyka ma ogromne znaczenie w życiu przedszkolaka, może mieć bardzo ważny wpływ na jego dzieciństwo, emocjonalność, uspołecznienie. Najistotniejsza konkluzja z przeprowadzonych badań dotyczy zapotrzebowania na odpowiednią kadrę pedagogiczną, która oprócz licznych umiejętności, predyspozycji i kompetencji mogłaby poszczycić się umiejętnością gry na instrumentach muzycznych. Warto więc zachęcać studentów — przyszłych nauczycieli, do podejmowania wysiłków zmierzających do opanowania tej umiejętności, co w rezultacie przyczyni się do znacznego wzrostu poziomu edukacji dziecka w przedszkolu oraz stworzy większe szanse edukacyjne w przyszłej karierze szkolnej dziecka.

Anna Watoła

**A kindergarten teacher in the light of the needs of a small child
and professional competences — a report from the study**

S u m m a r y

The article presents a fragment of the research conducted within the area of pre-school education, i.e. the music education of kindergarten children. It presents advantages and values music brings to the development of child personality. Having investigated the level of skills in playing music instruments the kindergarten teachers and students of pedagogical faculties represent, an overview of favourable forms and methods used by teachers when realizing the music education of kindergarten children followed. The attention was paid to the need of change in the system of the education of pre-school teacher education because of the need of employment of teachers playing music instruments in kindergartens.

Anna Watoła

**L'enseignant à l'école maternelle à la lumière des besoins d'un petit enfant
et des compétences professionnelles — rapport de recherche**

R é s u m é

L'article présente un fragment de recherches réalisées dans le milieu des écoles maternelles en matière de l'éducation musicale des enfants. L'auteur décrit des qualités et des valeurs que la musique apporte dans le développement de la personnalité de l'enfant. Elle examine le niveau de maîtrise d'instrument que présente le cadre pédagogique des maternelles et les étudiants en pédagogie ; elle révisé également des méthodes et des formes appliquées pendant des cours de l'éducation musicale des enfants. L'auteur attire l'attention sur la nécessité de changement du système d'éducation des enseignants à l'école maternelle car on observe dans les écoles un grand besoin des éducateurs qui maîtrisent des instruments.